

## МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

**Андрущенко К.А.**

*здобувач,*

*Інститут міжнародних відносин*

*Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

### **КОНЦЕПЦІЯ «MARGIN OF APPRECIATION» У СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ УКРАЇНИ**

Вчений М. Рісний підкреслює, що однією з найголовніших проблем, які постають у процесі імплементації в Україні, як і в інших державах-членах Ради Європи, Конвенції про захист прав людини та основних свобод (далі – Конвенція), є визначення підстав, критеріїв і меж свободи розсуду національних державних органів при застосуванні ними конвенційних норм [6, с. 40].

Національний розсуд при застосуванні норм Конвенції можна визначити як передбачену нею лімітовану можливість органу чи посадової особи держави обирати один з декількох варіантів рішень при розгляді питань щодо розуміння змісту закріплених Конвенцією прав і основних свобод, їх обмеження або виконання покладених на державу обов'язків у сфері їх забезпечення та захисту. Положення Конвенції та норми національного законодавства дозволяють здійснити класифікацію прав та основних свобод людини саме залежно від обсягу розсуду держави при правозастосуванні. Зокрема, слід виділити права та свободи щодо яких розсуд: а) взагалі відсутній (ст. 1 Протоколу № 6, ст. 3 Конвенції); б) є вузьким (ст. 5 Конвенції); в) має помірковані межі (ст. ст. 8-14 Конвенції); г) є широким (ст. 1 Першого протоколу) [6, с. 41].

Буткевич В. [1, с. 38], виокремивши певну кількість факторів негативного впливу на ефективність реалізації прав людини в Україні, зазначив, що на практиці українські суди досить часто застосовують обмеження, коли йдеться про умовно обмежені права, керуючись так званою «свободою розсуду». Однак при цьому вони розуміють цю свободу розсуду як можливість приймати рішення дійсно на власний розсуд. Разом з тим Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) неодноразово підкреслював, що «свобода розсуду» не дає права на будь-яке обмеження: він чітко визначив

критерії, за якими можливі такі обмеження, як і самі межі їх можливого застосування.

Відповідно до класифікації М. Рісного [6, с. 41] прав і основних свобод людини залежно від обсягу свободи розсуду держави при правозастосуванні, наводимо наступний приклад застосування поміркованих меж свободи розсуду Конституційним Судом України.

При вирішенні справи про свободу утворення профспілок, КСУ у своєму рішенні від 18 жовтня 2000 р. зазначив, що «статтею 11 Конвенції, яка є частиною національного законодавства України, гарантується право людини на свободу об'єднання, зокрема, право створювати профспілки і вступати до них для захисту своїх інтересів. Здійснення цього права не підлягає жодним обмеженням, за винятком тих, які встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки чи громадського порядку або для захисту прав і свобод інших осіб» [2, с. 34].

На думку професора П.М. Рабіновича [5, с. 34-40], вплив практики застосування ЄСПЛ норм Конвенції на конституційне судочинство здійснюється шляхом врахування конституційними судами вказівок і оцінок ЄСПЛ, наведених у його рішеннях у конкретних справах, а також врахування і впровадження національним конституційним судочинством самих принципів, тобто концептуально-методологічних засад, судового захисту прав і свобод людини у процесі здійснення конституційної юрисдикції. Посилання на Конвенцію, а іноді й на практику ЄСПЛ містяться у мотивувальних частинах багатьох рішень і висновків КСУ. Це свідчить про те, що він враховує нормативні положення Конвенції як аргумент, складову частину своєї мотивації при визначенні змісту і меж конституційних гарантій основних прав і свобод людини і громадянина. Можна стверджувати також, що судді КСУ сприймають правові позиції ЄСПЛ щодо тлумачення Конвенції як своєрідний методологічний стандарт при формуванні власного розуміння змісту і меж індивідуальних прав і свобод, визнаних Конституцією України.

Найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції є Верховний Суд України (ч. 2 ст. 125) [3, с. 34]. Верховний Суд України враховує положення Конвенції не лише при прийнятті відповідних постанов Пленуму, а й при вирішенні конкретних справ, зокрема, цивільних. Ухвалою судової палати у цивільних справах ВСУ від 30 жовтня 2002 р. скасоване за

касаційною скаргою рішення Апеляційного суду Чернігівської області від 10 травня 2002 р. з цивільної справи про захист ділової репутації та відшкодування моральної шкоди. Підставою для скасування зазначено рішення було те, що суди, окрім іншого, не врахували положення ст. 34 Конституції України, ст. 10 Конвенції та ст. 2 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», якими гарантоване право на свободу слова і вільне вираження поглядів та переконань, яке включає право і на використання і поширення інформації [2, с. 34-35]. Застосування Верховним Судом України ст. 10 Конвенції свідчить про його вибір поміркованих меж концепції свободи розсуду, визначених вченим М. Рісним [6, с. 41].

Отже, ратифікація Україною Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 р., протоколів до неї, прийняття Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р., звернення до норм Конвенції та правових позицій при розгляді подібних питань, застосування практики ЄСПЛ Конституційним Судом України, тяжіння до застосування прецедентного права ЄСПЛ відповідно до рішень Конституційного Суду України, Верховного Суду України та інших загальних судів України, масове звернення громадян України до ЄСПЛ, необхідність поширення знань про Конвенцію 1950 р. та концепцію «margin of appreciation» серед суб'єктів їх застосування, насамперед, серед судів загальної юрисдикції тощо вимагають внесення змін і доповнень до, зокрема, Конституції України, законів України «Про Конституційний Суд України», «Про судоустрій і статус суддів», прийняття нових законів тощо.

Таким чином, вірним є висновок, що хоча практика застосування конвенційних норм і використання рішень Європейського суду національною судовою системою ще знаходиться в стадії становлення, все ж суди України впритул підійшли до їх використання, а деякі і до застосування прецедентних рішень Європейського суду з прав людини [4, с. 21].

### **Список використаних джерел:**

1. Буткевич В. Фактори негативного впливу на ефективність реалізації прав людини в Україні // Право України. – 2009. – № 4. – С. 36-54.
2. Заблоцька Л.Г., Федорова А.Л., Шинкаренко Т.І. Політико-правові аспекти діяльності Ради Європи: Навч. посіб. – К.: Фенікс, 2007. – 224 с.
3. Конституція України. – С.: ТОВ «ВВП Нотіс», 2011. – 48 с.

4. Куц Г. Застосування норм Європейської Конвенції та прецедентної практики Європейського суду з прав людини судами України // Право України. – 2002. – № 2. – С. 18-24.

5. Рабінович П.М. Практика Страсбурзького суду як орієнтир діяльності конституційних судців з імплементації європейських стандартів прав людини // Вісник Конституційного Суду України. – 2005. – № 6. – С. 34-40.

6. Рісний М. Проблеми розсуду застосування національними державними органами норм Конвенції // Право України. – 2000. – № 11. – С. 40-42.